

ЗАДАЧАТА НА ЗРЕЛИЯ ФИЛОЛОГ: МЕТОДЪТ НА ОТПРАВНАТА ТОЧКА У АУЕРБАХ

Камелия СПАСОВА

Софийски университет „Св. Климент Охридски“

E-mail: kameliaspassova@gmail.com

THE TASK OF THE MATURE PHILOLOGIST: THE METHOD OF ANSATZPUNKT IN AUERBACH

Kamelia SPASSOVA

Sofia University „St. Kliment Ohridski“

E-mail: kameliaspassova@gmail.com

ABSTRACT: The study explores the theoretical and political postulates of the article “Philologie der Weltliteratur” (1952) through the notions of figure, historical perspectivism and kairos. Auerbach suggests *the point of departure* as a philological approach, which is an antidote to the tendencies of homogenization, globalization and standardization. The concept of *Ansatzpunkt* is characterized by: concreteness and synthesis, but it also has a dynamic aspect, namely the *potential for centrifugal radiation*. Auerbach’s aesthetic historicism could be understood through the prism of relativism, sensitivity and the materiality of language, i.e. through style. His approach is based on a historical change fulfilled in the plurality of stylistic usage, and therefore the voice of the literary text should be grasped and heard. Auerbach emphasizes that the concept of contemporary education has no longer the sense of historicity. He notes, by the perspective of the diversity of his academic experience, including his university years in Istanbul and the USA, that a whole generation of literary scholars, who appeared on the academic scene between the two world wars, vanished and they could hardly be substituted. For those scholars, the knowledge of Greek and Latin and reading the Bible is part of their basic skills, which they have acquired in their secondary education. However, such skills are no longer self-evident for younger scholars. So, *the point of departure* is an instrument for synthesis, which can provide the historical sense – the possibility to give life to the past events. The task of the mature philologist is to reconsider the *Weltliteratur* from the perspective of such starting points as Auerbach did in “Mimesis”.

KEYWORDS: Ansatzpunkt, Weltliteratur, figure, historical perspectivism, Kairos

1. БИБЛИОТЕКАР БЕЗ БИБЛИОТЕКА

Темата *Ерих Ауербах (1892-1957) в изгнание* е свързиследван топос в хуманитаристиката през последните години.¹ Обратите в биографията на немския евреин служат като показателен пример за съдбата на интелектуалеца в контекста на Втората световна война.² Ключовите сцени са три – преподаването и професорството в Марбург (1929 – 1935); изгнанието в Истанбул (1936 – 1947); преместването в Америка (1947 – 1957). На 16. 10.1935 г. Ауербах е изгонен с нацистки закон (*Wiederherstellung des Berufsbeamtentums*) от Марбургския университет като професор по романска филология. Той емигрира в Истанбул, където вече профилът му се променя на професор по европейска филология в държавния университет.³ Американската сцена включва най-напред преподаване в Пенсилвания (1947 – 1949), после в Института за академични изследвания в Принстън (1949 – 1950), а от 1950 до края на живота му Ауербах е в Йейл като ръководител на Катедрата по романска филология. Американските изследователи с особена гордост изтъкват, че в рамките на този епизод Ауербах е научен ръководител на дисертацията на Фр. Джеймисън „Сартър: Произход на стила“, в която литературната форма и стилът са разглеждани като инструменти за социален анализ, които дават

¹ По темата Ауербах и хуманитарните науки виж: (Ангелов, 2010). Статията поставя акцент върху *критическата позиция на (не)принадлежността* на Ауербах, както върху въпроса за *дома* и *бездомността* на филологическото знание.

² Добра скица на тези биографични обрати дава Porter, 2016.

³ Това е обща съдба, която сполита цяло едно поколение немско-еврейски интелектуалци. Както отбелязва Кадер Конук, която посвещава монографията си на геополитическата ситуация при изгнанието на Ауербах в Турция, през същата година Адорно и Касирер отиват най-напред в Англия, Хоркхаймер в Швейцария, Лео Шпицер и Ханс Райхенбах в Турция и т.н. (Konuk, 2010, p. 31).

достъп до историческия контекст. Европейската интелектуална история, съвременната компаративистика и въобще епистемологичните трансформации в полето на филологията⁴ неминуемо следват траектория на Ауербах, за да разгледат в дълбочина фигурата на интелектуалеца от XX в.

Студията „Фигура“ (1938), образцово филологическо четиво, е писана, когато Ауербах е вече в Истанбул. Концептуализацията на понятието *фигура* дава добър ключ към четенето на „Мимезис. Изобразяването на действителността в западноевропейската литература“ (Швейцария, 1946), най-представителната книга на романския филолог. Всяка глава от нея започва с много добре прицелена *отправна точка* от дадена литературна творба и *фин стилистичен анализ* на кратък пасаж от произведението. Отправната точка и фокусирането върху стила са начин за изработване на екземплярни случаи. Всеки един от примерите в книгата показват различните режими на репрезентация в литературата, които са изкристализирали при срезове между времето на творбата и контекстуалното време. Така „Мимезис“ набавя фигурите на една модерна история на литературата, която не забравя залозите, завещани от бавното време на филологията. Опитът тук е да се обърнем към късната статия на Ауербах „Филология на световната литература“ (1952) през понятията *фигура*, *исторически перспективизъм* и *кайрос*.

Съдбата на филологията включва и невралгичния въпрос какво става с библиотеките по време на война, какви са списъците със забранени и препоръчителни книги.⁵ Конкретно в случая може да върнем кадъра отпреди публичното горене на книги в Берлин на „Бebelплац“ от 10.05.1933 г. По-малко коментиран факт е, че Ауербах, който е берлинчанин и доктор по право, започва кариерата си като библиотекар в правния отдел на Държавната библиотека на Пруссия в Берлин (1923 – 1929), като по това време работи по своя постдокторат върху Данте при Лео Шпицер (Porter, 2016, p. xi). Книгата върху Данте е свръхспециализирано изследване с множество референции и добро познаване не само на първичната, но и на вторичната литература върху флорентинския поет. Като филолог Ауербах работи fino и живо, без при това да бъде педантичен, с обзорна библиография по дадения проблем, с внимание към коментарната традиция, с множество бележки под линия. Но ето че в Истанбул библиотекарят Ауербах е оставен без своята библиотека. Далеч от специализираната филологическа литература, при него са само най-каноничните литературни творби. Първичната литература е налична, но не и коментарите върху нея. Така се появява „Мимезис“, една модерна история на европейската литературна традиция от античността до модернизма, или от Омир до В. Улф, в която по неволя липсват бележките под линия.⁶ В послеслова на книгата Ауербах се спира пространно на един основен филологически въпрос, какъвто е достъпът до библиотеки:

Тук няма добре снабдена за европейските изследвания библиотека; така че трябваше да се откажа от почти всички списания, от повечето най-нови изследвания, дори понякога от надеждно критично издание на моите текстове. Затова е възможно и дори вероятно да са ми убягнали някои неща (...) Дано сред тези вероятни грешки няма някоя, която докосва някъде сърцевината на развитието на идеите. С липсата на специализирана литература и списания е свързано обстоятелството, че книгата не съдържа никакви бележки (...) Впрочем твърде възможно е книгата да дължи своята поява именно на липсата на голяма специализирана библиотека; ако можех да се опитам да се информирам за всичко, което е написано върху толкова много предмети, може би нямаше да седна да я напиша.

⁴ Личева проследява съвременните дебати за *ползата и вредата* от сравнителното литературознание за филологията, като статията ѝ ясно показва залозите да се преосмисли и преобразува традицията на компаративистиката (Личева, 2018).

⁵ Върху генеалогия на филологията през история на библиотеките в Александрия и Пергам се спирам в Спасова, 2019. За историята на класическата филология у нас може да се види у Георгиева, 2019 и Герджикова, 2016.

⁶ Ауербах е видян като странстващия Одисей, който трябва да съгради отново европейска литературна история в целия ѝ блясък по фрагментите, които се намират в библиотеката в Истанбул (Regier, 1997, p. 702).

Понякога, за да седне да пише, човек трябва да забравя, да остави настрана тревогата от всичко написано. А иска ли да разкаже цялата история на европейската литература, му трябва просто подходяща отправна точка (Ansatzpunkt).

2. КАЙРОС И ВЪПЛЪТЕНО ВРЕМЕ

Във „Филология на световната литература“ Ауербах експлицитно се позовава на идеята за *кайрос*, докато разсъждава върху понятието за история и бъдещата задача на филологията, каквато е съставяне на история на световната литература:

... но преди всичко защото ние сме наследили усета за исторически перспективизъм, който тази задача изисква. Притежаваме го, защото все още живеем сред и имаме опит с историческото многообразие, без което, опасявам се, този усет би могъл бързо да загуби жизнеността и конкретността си. Струва ми се, че живеем в момент на Кайрос, когато разбирането за писането на история може да бъде постигнато най-пълно; не е ясно дали идните поколения ще бъдат част от това време.⁷

Според Ауербах е настъпил точният момент, *кайрос*, за писането на литературна история, поради съхранения усет за исторически перспективизъм, който може да улови многообразните форми на живот посредством тяхното стилистично превъплъщение в литературните творби от различни епохи. Историческият перспективизъм е такава гледна точка, която осигурява връзката между дискурсивния релативизъм и културната хетерогенност, доколкото отчита разликата между минимум два контекста – съвременния и отколешния. Така *разбирането* предполага не само улавяне на отминалото в миналото, но и усета за настояще – *на живото от миналото*, което се превъплъщава в нови форми в един изменчив съвременен хоризонт. *Кайрос* при Ауербах е въплътено време или сингуларна точка, когато дадена форма постига своя пълен потенциал.

В началото на своята статия немският учен настоява, че е дошло време да се запитаме за понятието *Weltliteratur* – какво от Гьоте сме пренесли в настоящето, но също и как мислим бъдещето на световната литература. Основната грижа на Ауербах в този текст е грижата му за бъдещето на филологията и опасностите пред него, задаващи се от съвременните тенденции по *хомогенизация*, *глобализация* и *стандартизация*. Хомогенизацията заличава разнообразните форми на живот, глобализацията не разбира индивидуалните, локалните или националните традиции.⁸ Процесът по изравняване на хетерогенните форми (*der Ausgleichsprozess*) се случва по-ускорено от всякога. Унификацията е налагана от два епицентъра – европо-американския и рускоболшевишкия, които според Ауербах минимално се различават в сравнение с китайската, индийската и ислямската литература. Функцията на стандартизацията е да нивелира културното различие и да ограничи разнообразието от езици, като в крайна сметка ги сведе до доминацията

⁷ „...sondern vor allem, weil wir den historisch-perspektivistischen Sinn ererbt haben, der dazu erforderlich ist. Wir besitzen ihn noch, da wir noch mitten in der Erfahrung von geschichtlicher Mannigfaltigkeit leben, ohne die, wie ich fürchte, jener Sinn schnell an lebendiger Konkretheit verlieren konnte. Wir also, so scheint mir, leben in einem Kairos der verstehenden Geschichtsschreibung; ob viele Generationen ihm noch angehören werden, ist fraglich.“ (Auerbach, 1952, p. 41).

На английски има два превода на статията, където връзката между *кайрос* и съставянето на *литературна история* е предадено с акцент съответно или върху *пълния потенциал*, или върху *еволуцията на херменевтиката*. Привеждам двата цитата като доказателство, че всеки превод е своеобразна интерпретация: „It also appears to me that we live at a time (Kairos) when the fullest potential of reflective historiography is capable of being realized“ (Auerbach, 1969, p. 5 – 6); „We appear to be living, at a decisive moment in the evolution of hermeneutical history writing.“ (Auerbach, 2016b, p. 256). Разбирането [Verstehen] от своя страна ясно насочва към традицията на Дилтай и Шлайермахер.

⁸ В самото начало на книгата „Световен ли е Нобел?“ Личева се спира върху „Филологията на световната литература“ и залога на една вътрешна история на човечеството. Авторката критически извежда проблема на унификацията в светлината на преобразуването на понятието за световна литература през 21. век, изключително доминирано от писането и превеждането на английски език (Личева, 2019, с. 10 – 11).

на един-единствен език. Но Ауербах се притеснява, че така понятието за световна литература, завещано ни от Гьоте, с неговите политически и практически импликации, напълно ще бъде унищожено, защото в самото му условие за възможност водещ е усетът за исторически перспективизъм (Auerbach, 1952, p. 40).

Ауербах подчертава, че концепцията за съвременно образование вече не притежава исторически усет. Той забелязва през своя многолик университетски опит, включително от пребиваването си в Истанбул и през една не-европоцентрична гледа точка, че едно поколение от учени, което се появява на академичната сцена между двете световни войни, трудно би могло да бъде заместено. За тези учени познаването на гръцки и латински, както и четенето на Библията е умение, което добиват още в средното образование, но това вече се е променило и подобен фундамент липсва. На университетско равнище перспективата вече е променена – акцентът пада върху съвременето, а историята добавя дългата сянка на традицията. Привилегированите точки на интерес стават изучаването на Рилке, Жид и Йейтс, докато студентите вече трудно мога да се „вживеят“ в Средновековието и Ренесанса. Те нямат филологическа подготовка да се занимават с Данте, който остава твърде абстрактен и далечен. Историческата емпатия (Einfühlung) е силата за обживяване на отминали контексти в тяхната *материалност, конкретност и плътност*, все измерения, върху които Ауербах многократно настоява като водещи филологически умения.⁹ Той вижда въплъщаването на различните форми на живот в литературните творби с техните специфични стилистични форми. Така стилът е ключовият режим на въплъщаване на времето.

Естетическият историзъм на Ауербах може да бъде мислен през релативизма, сетивността и материалността на езика, т.е. през стила. Подходът му се основава върху историческото изменение, въплътено в множествеността на стилистичните употреби, затова и гласът на литературния текст трябва да бъде уловен, чул, схванат.

От Джамбатиста Вико¹⁰ Ауербах извежда идеята за исторически перспективизъм: всяка културна епоха има свои собствени възможности да мисли естетически съвършеното, така че литературните творби трябва да бъдат четени според собствените им хоризонт и условия, характерни тъкмо за този период, а не да бъдат подчинени на абсолютни правила и закони, на общите естетически категории, или въобще на абстрактни форми на познание (Auerbach, 1949). Филологията и естетическият историзъм са неразривно свързани за него, те се занимават с разнообразните човешки ситуации, избори и постъпки.¹¹ Подобен исторически хоризонт на мислене за художествената творба тръгва от Гьоте, Хердер и въобще от немския романтизъм. Понятието за световната литература, лишено от филологическото умение за естетически историзъм и от работата с различни оптики на времето, губи своя релеф и смисъл.

Ауербах посочва като зрели филолози Е. Р. Курциус, Е. Панофски, Лео Шпицер, образцови представители на едно незаменимо поколение изследователи с жив исторически усет, към което и самият той принадлежи.¹² Настъпил е *кайросът* за мисленето на историчността на световната литература, защото моментът е *повратна точка* между задаващия се упадък и преминалата незрялост, когато все още не е късно, но и вече не е рано. Време на пълнота и възможност за промяна, когато трябва да се мисли и действа. *Мимезисът* е улавянето на така разпознатия *кайрос*: история на литературата, съставена не през традиционните линии на

⁹ Върху необходимостта от минимум историческа емпатия, изведена през Хердер, се спира Breslin (1961, p. 375, p. 378). Статията добре осветлява връзката на Ауербах с идеите на Джамбатиста Вико, както и с литературната теория в лицето на Р. Ингарден. Естетическият историзъм, освен през Вико и Кроче, е изведен през немския романтизъм, както и през традицията на *Geistesgeschichte* от XIX в. в лицето на Буркхарт, Мишле и Карлайл.

¹⁰ Работата върху италианския мислител е едно от най-ранните занимания на Ауербах, той превежда през 1927 г. „Новата наука“ (1744). Вико насочва методологическите му търсения в пресечената точка между филология и философия с оглед на историческото им протичане.

¹¹ Според Вико философията се занимава с абстрактното, а филологията винаги е насочена към конкретното, като ролята на историята е да опосредява двата дискурса. Повече по въпроса виж Auerbach (2016a, p. 34).

¹² Освен горепосочените Бреслин добавя и немските романисти Карл Фослер и Хелмут Хатцфелд като важни съмишленици в собствения контекст на Ауербах (Breslin, 1961, p. 372).

хронологическото разгръщане по периоди и години, а през критическите точки на промяна и прекъсване.

3. ANSATZPUNKT: ОЗАРЯВАЩАТА СИЛА НА ОТПРАВНАТА ТОЧКА

*Многотия, няма оправия – как да мислим и пишем.
Из „Дневника на докторанта“*

Ауербах проявява грижа към своите докторанти и студенти, когато се изправят пред необозримото изследователско поле. Как да се помогне на младия изследовател да избере достатъчно фокусирана тема за своята дисертация? Задачата не е лесна и е част от практиката на всеки учен. Още през 50-те години романският филолог е усещал заплашителното и лавинообразното нарастване на материали върху даден проблем. Опитът за тяхното систематично обхождане е обречен на провал, подобен подход само би изчерпал критическите сили и в крайна сметка би довел до крах на всяко мислене и писане. Вече не можеш да се превърнеш в тесен специалист върху Данте, защото самото поле *Данте* е трудно проходимо. Необходима е техника за още по-детайлно стесняване. Как да се постигнат литературноисторически синтези, като според Ауербах животът е твърде кратък дори за да се подхване подобна задача. Традиционните категории като жанр или теми и мотиви, геополитическа ситуация или исторически период също не са надеждни инструменти. Механичното колекциониране на статии и студии, ключови думи или референции още по-малко върши работа, необходима е друг тип мрежа за улавяне на проблема. Ауербах във „Филология на световната литература“ предлага метода на единичната отправната точка, *Ansatzpunkt*.

Отличителни за *Ansatzpunkt* са: 1. *започването* – нейната способност директно да атакува проблема и да даде начален тласък; 2. *конкретността, синтеза и осезаемостта* – да бъде максимално съгъстена сингуларна точка; 3. *динамичността* – излъчваща или озаряваща сила да обхване общото. „Отличителното за добрия подход се основава, от една страна, на неговата конкретност и точност, а от друга страна, на осветляващия му потенциал“ (Auerbach, 1952, p. 48). Главното е, че отправната точка е много тясно свързана със самия текст на литературната творба – това може да е едно изречение, стилистичен обрат, реплика, подхвърлена от някой персонаж, реторическа фигура или просто една дума. Но тази конкретна точка (дума, фраза или изречение) притежава динамичния потенциал да осветли (*potentielle Strahlkraft*), т.е. да разпростре лъчението си до по-големи обеми – до цялата творба, до цялата епоха или до цялата световна история [*Weltgeschichte*] (Auerbach, 1952, p. 48).

Това движение от частния феномен към цялостната картина, или непрестанното съотнасяне между текста и контекста, е познато от традицията на херменевтичния кръг. При Ауербах обаче има нещо по-хитро, което идва от обикнатия от него жанр на *exemplum*-а. *Започването* всъщност дава пример или кратка история, която нагледно събира и илюстрира онова, което ще последва: от микроисторията към макрорамката на социокултурната среда.¹³ Така *Ansatzpunkt* е не просто движението от частното към общото, а кондензирането и синтеза на по-обхватните и абстрактни постановки в конкретни харизматични места, които имат епифаничната сила да озаряват.

Подходът на отправната точка [*Ansatz*] – тук самото понятие засяга въпроса за метода – всеки път е своеобразен и единичен, доколкото се опитва да улови неповторимото в творбата.¹⁴ В този смисъл има известна методологическа неопределеност при употребата му, защото се дава

¹³ Ангелов прави връзка между *чуването на гласа на текста* при Ауербах и навлизането на микроисторията: „Въпросът за гласа става актуален с навлизането на няколко подхода в социалната историография през 1960 – 70-те; сред тях искам да отбележа този, които ми е по-добре познат – микроисторията на Карло Гинзбург и последователи. Ангажиментът на историка е в това да възстанови социалните условия, при които са живели лишените от глас или чийто глас е бил заглушен в едно или друго историческо време.“ (Ангелов, 2010).

¹⁴ Върху констелацията *Ansatzpunkt-фигура-мимесис* при Ауербах през феномена на отправната точка като специфичен негов метод (Balke, 2016, p. 32 – 40).

възможност самият текст да поведе отвъд познатите ни категоризации и подходи. А. Ангелов, който нарича „Филология на световната литература“ *най-методическата статия на Ауербах*, съполага *Ansatzpunkt* със „започването“ при Е. Саид, като подчертава историческия и светски залог на метода: „Отправната точка или започването предполагат както бъдещ развой, така и прекъсване, но не предопределеност, която някаква трансцендентална сила налага.“ (Ангелов, 2010).

Това е разгръщане на литературната история през точки, *повратни критически точки на промяна и прекъсване*. Драматургията на подобен подход препраща към обрати на сляпата случайност, а Ауербах вижда интелектуалната история като вид драма и проследява отделни сцени, в които „човечеството постига своето себеизразяване“ [Selbstaussdruck] (Auerbach, 1952, p. 41). Той не разсъждава в категориите на детерминирани начало и край, раждане и смърт, доколкото изрично извежда, че няма определен завършек, а просто *повратна точка*, която позволява ретроспективно преразглеждане [Überschau] на историята от нова перспектива (Auerbach, 1952, p. 42). Доколкото *Ansatzpunkt* е синтез и притежава силата на аналогията да свързва, повратната точка всъщност бележи всяко прекъсване като ново начало. Със самата си структура тя е едновременно начало и край. Или липсата на трансисторически гарант превръща момента на прекъсването в градивен за съставянето на микроисторията. Отправната точка е плод на интуиция, в нея има нещо напълно *случайно* и индивидуално. Тя позволява да се изяви пристрастието, желанието и вкусът на *изследвателя*, доколкото вписва неговата перспектива към изследваното. Не трябва да се забравя, че изнамирането на добро начало не е въпрос само на познания, а и на майсторство и късмет.

Волфганг Холдхайм (Holdheim, 1985) обръща внимание на този момент на *случайност и прозрение* при *Ansatz*, като го обвързва с „вътрешното щракване“ при Шпитцер.¹⁵ Той се позовава на Ауербах, че всичко *характерно* за творбата може да служи като отправна точка, която е близка до понятието за подходящ случай. Холдхайм поставя акцент върху времеви аспект на понятието и възможността му да означава *процеса на ставане*, израстване, покълване, развитие, осъществяване – протичането на световната литературна история трябва да може да се види и от подобни случаи. Отправната точка позволява да се направи синтез, доколкото е едновременно *сингуларна* и обхваща цяла *серия*. Тя е кука, „която позволява да се атакува проблемът. Тази точка трябва да е ясно определена и лесно да направлява цял кръг от явления; интерпретацията на тези явления трябва да има озаряваща сила, така че да организира и интерпретира по-обхватна област“ (Auerbach, 1952, p. 47). Ауербах предава процесуалния аспект на започването с метафората за озаряващата сила, която има „потенциала да осветлява от само себе си“ (Holdheim, 1985, p. 629). С други думи, за да бъде намерена подходяща отправна точка, се изисква *кайрос*, възможността да се грабне моментът, в който се случва особено сговаряне между времето на творбата и времето на нейния критически прочит.

Началата на „Мимезис“ до едно са такива отправни точки. Всяка една от двайсетте глави на книгата започва с *Ansatzpunkt*: кратък откъс от литературна творба на оригиналния език на написването ѝ, придружен с изчерпателен коментар. Прочутата първа глава „Белегът на Одисей“ въвежда в двата компонента на европейската литературна история – старогръцката античност и юдео-християнството – през съпоставка на „Одисея“ на Омир и XXII глава на книга „Битие“ от Библията. Но главата е екземплярна и за работата на отправната точка – тя дава такова начало, което се спира върху *перспективата, стила* и начина на *изобразяване* – аспектите, проследени постъпателно в целия „Мимезис“. „Белегът на Одисей“ показва как да откриеш своя белег към творбата и от него да разгърнеш все по-обхватни кръгове за специфичното в текста, в контекста и изобщо в литературната история. Разбира се, налага се да си филолог от мащаба на Ауербах, за да намериш отправна точка с подобна озаряваща сила.

БИБЛИОГРАФИЯ:

Ангелов, А. (2010)

Едуард Саид: критическата почит към Ерих Ауербах. // *LiterNet*, 11 (132).
<<https://litenet.bg/publish11/avangelov/eduard-said.htm>> (20.03.2020).

¹⁵ Холдхайм е ученик на Ауербах, защитава при него докторат в Йейл през 1956 г.

- (Angelov, A. Eduard Said: kriticheskata pochit kam Erih Auerbah. // *LiterNet*, 11 (132) <<https://liternet.bg/publish11/avangelov/eduard-said.htm>> (20.03.2020)
- Георгиева, С. (2019)** Класическите личности на класическата филология. // *Езиков Свят – Orbis Linguarum*, 17(1), с.141 – 148. (Georgieva, S. Klasicheskite lichnosti na klasicheskata filologiya. // *Ezikov Svyat – Orbis Linguarum*, 17(1), s.141 – 148.)
- Герджикова, В. (2016)** Филологията като наука и като хуманитарна култура: визии и модели на основателите на класическата филология у нас. – В: Д. Веселинов (съст.), Филологията – класическа и нова. Юбилейна научна конференция на ФКНФ, София: УИ Св. Климент Охридски, с. 600 – 607. (Gerdzhikova, V. Filologiyata kato nauka i kato humanitarna kultura: vizii i modeli na osnovatelite na klasicheskata filologiya u nas. – V: D. Veselinov (sast.), Filologiyata – klasicheska i nova. Yubileyna nauchna konferentsiya na FKNF, Sofia: UI Sv. Kliment Ohridski, s. 600 – 607.)
- Личева, А. (2018)** Филология и сравнително литературознание. *Езиков Свят – Orbis Linguarum*, 16(2), с. 92 – 96. (Licheva, A. Filologiya i sravnitelno literaturoznanie. // *Ezikov Svyat – Orbis Linguarum*, 16(2), s. 92 – 96.)
- Личева, А. (2019)** Световен ли е Нобел? София: Колибри. (Licheva, A. Svetoven li e Nobel? Sofia: Kolibri.)
- Спасова, К. (2019)** Аналогия и аномалия: генеалогия на библиотеката в Александрия и Пергам. *Пирон*, 18 (*Новите утопии*), с. 1 – 40. (Spasova, K. Analogiya i anomaliya: genealogiya na bibliotekata v Aleksandriya i Pergam. // *Piron*, 18 (*Novite utopii*), s. 1 – 40.)
- Auerbach, E. (1949)** Vico and Aesthetic Historism. // *The Journal of Aesthetics and Art Criticism*, 8(2), p. 110 – 118.
- Auerbach, E. (1952)** Philologie der Weltliteratur. In: *Weltliteratur: Festgabefür Fritz Strich zum 70. Geburtstag*, Francke, p. 39–50.
- Auerbach, E. (1969)** Philology and “Weltliteratur”. (M. Said & E. Said, Trans.). *Centennial Review*, 13.1, p. 1 – 17.
- Auerbach, E. (2016a)** Giambattista Vico and the Idea of Philology. In: J. O. Newman (Trans.). *Time, History, and Literature: Selected Essays of Erich Auerbach*, Princeton University Press, p. 25 – 35.
- Auerbach, E. (2016b)** The Philology of World Literature. In: J. O. Newman (Trans.), *Time, History, and Literature: Selected Essays of Erich Auerbach*. Princeton University Press, p. 253 – 265.
- Balke, F. (2016)** Mimesis und Figura: Erich Auerbachs Niederer Materialismus. In: *Mimesis und Figura*, Wilhelm Fink Verlag, p. 13 – 88.
- Breslin, C. (1961)** Philosophy or Philology: Auerbach and Aesthetic Historicism. // *Journal of the History of Ideas*, 22(3), p. 369 – 381.
- Holdheim, W. W. (1985)** The Hermeneutic Significance of Auerbach’s Ansatz. *New Literary History*, 16(3), p. 627 – 631.
- Konuk, K. (2010)** East West Mimesis: Auerbach in Turkey. Stanford University Press.
- Porter, J. I. (2016)** Introduction. In: *Time, History, and Literature: Selected Essays of Erich Auerbach*. Princeton University Press, p. IX – XLV.
- Regier, W. G. (1997)** Literary History and the Challenge of Philology: The Legacy of Erich Auerbach. // *MLN*, 112(4), p. 702 – 705.